

- יג' - 923

① מעין בית השואבה

(ג,בג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא
לאמור.

עד הנהר הגדול נהר פרת (דברים א' ז'), ופרישׁי מפני שנזכר עם ארץ ישראל נקרא גדול, مثل הדיות ואומר עבר מלך, מלך. ופי' הראיט שטמת היה קטן מכל הנחרות, שחיי נמנה לבסוף בפרשׁת בראשית, ונקרו גדול משום שנזכר עם אר'י.

הנה נהר פרת איננו מארץ ישראל, אלא כיוון שנזכר עם אר'י, בתגדלה חסיבותו עד שקרואה המכובד הנהר הגדול. וקי' שא'י מחשיבה את הנמצאים בה, שזרחה לעליה רוחנית גדרולה שהוארה בה. וכך אמרו שאמורו וזבח הארץ היא טוב (בראשית ב' י"ב), אין תורה כתורת אר'י (וילאי פיג' ה'), הרי שאortsם לומדי תורה שלומדים אותה-Bar'ig תורתן מעולה יותר. וכן אמר הכתוב כי מציון יצא תורה ודבר ה' מירושלים (מיכה ד' ב'), והכוונה לא'י מבואר בברכות (ס'ג ב'). וכן אמרו שאין הנבואה נבלת אלא-Bar'ig, ויונגה הנבואה ברוח חזישיה כדי שלא תשכח עליו הנבואה, (ע' ליקוט ריש יונה, עלי רדי'יך ואבן עזרא יונה א' ב'), הרי שאפלו אדם שהיה בא'י וזכה למלגת נבואה, כשיצואו לא'י הוא מתקתו ואין הנבואה שורה עליו.

והנה יש להתפלא עליינו, שאנו נמצאים בא'י, ואין אנו מרגישים לראות את גודל המעלה הנרכשת לנו עי' שהותינו בארץ. ופרשׁ דבר נמצא בדברי חז'יל (דברים רב' פיב' ח'), אמר משה רבינו לפניו, ובשיע' עצמותיו של יותף בכנען הארץ בראלי ואני איני בכנען, אמר לו הקב'יה מי השודה בארץנו נקב' בארצו, ומ' שלא היה בארצו לא נקב' בארצו, יוסף הודה בארצו מנין, גבירתו אומרת "יראו הביא לנו איש עבר'י" (בראשית לי' י"ד), ולא כפר אלא אמר "גָּבֵבְנָבִתְיַ מָרָחַ הָעָרָבִים" (שם מ' ט'ו).

ומבוואר מזה לימוד לנו, כי קיבל את השפע המושפע ממורים על הארץ וירושיה, טමור "תָּמִיד עִינֵּי ה' אֶלְוקֵךְ בָּה וְגוּ'" (דברים י'יא ג'ב), יש תנאי להיות "מודה בארץ", והרגשה זו מכירה את האדרם להכנס תחת הרשפה שבארץ.

תובב "וַיַּקְרֹא אֶת חֶלְקַת הַשָּׂהָה אֲשֶׁר נָתָה שֶׁת אַלְוָ מִיד בְּנֵי חֶמְרָא בְּמַמָּא" קשיטה (בראשית ל'ג' י'ט), ופי' באבן עזרא, האליר זה המכוב להודיע כי מעלה גדרולה ומציבו בכנות צלפחד אמרו, "אתנה לנו אחזקה בתור א'י אבינו (במדבר כ'ז ד')", וברש'י' (שם כ'ו ט'ו) שעל הנשים לא נגזרה גזרת מרגלית לפי שהן היו מהבבות את הארץ, והאנשים אומרים נתנה רשות ונשובה מצרים, והאנשים אומרים תננה לנו אחזקה (וכע'ז במדרש רבה פ'כ'יא י'). מצאו חז'יל שבקשת הנחלה שלהם לא הייתהקשה לקבל רשותם, אלא באה' משות הביבות הארץ, שכיריו במעטת קנית חלק הארץ וחביבו את הארץ, עי' כו' צכו להכנס לארץ וביצעו מג'ירות המרגלים. ויתכן שזהו ג'יכ הטעם שנמחל לישראל על חטא העגל, ואילו חטא המרגלים לא נמחל להם, ומתו כולם מדבר. ומשום שחיון שהוציאו דיבת הארץ רעה ולא רצו בה, מילא אינם שייכים לארץ ואיןם ראויים להיות בארץ.

ובזה יובן הכתוב (דברים ג'ד) "יִאִיר בָּנָמֶשָׁה לְקָח וְנוּי וַיַּקְרֹא אֶתְּנָם עַל שְׁמוֹ אֶת הַבָּשָׂן חֹות יִאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה", אשר כל הרואה ישתומים הרוי רק עכשו ניתן להם שם זה ואיך יאמר משה "עַד הַיּוֹם הַזֶּה", ועל כרחיך שמשה רבינו מדבר אל הזורות הבאים עד הזורות האחרוניים.

ולכן ככלפי הזורות הבאים שפיר אמר משה "בעת ההיא". וכן מצינו בעניין מלחתת סיכון וועוג שאף שرك עכשו נצחים בני ישראל השתמש משה בלשון "בעת ההיא" (דברים ב',ה, ושם ג פסוק ז,ח,יב,ח,כא), והטעם כניל'

וברש'י' בעת ההיא לאחר שכבשתי ארץ סיכון וועוג דמייתי שמא הותר הנדר. וצריך ביאור איך יכנה לאוטו זמן בשם "בעת ההיא" כאילו היה לפני פנוי זמן רב, ללא כיבוש הארץ פטירת משה וכדכתיב (דברים א' ז'ה) "אחרי הכוותו את סיכון מלך האמוריא אשר יושב בחשבונו ואת עוג מלך הבשן וגוי הוואיל משה באר את התורה הזאת לאמר". וכן קשה על מה שאמר משה בשם ג'יב) "וְאַת הָרָץ הַזֶּה יָרַשׁ נִשְׁׁרָנוּ בְּעֵת הַהִיא", וכן אמרו (שם ג'כ) "וְאַת הָרָץ צוֹתִית בְּעֵת הַהִיא לְאַמְרֵן עִינֵּיךְ הָרוֹאֹת אֲתָּל עַשְׂרֵה עַשְׂרֵה שָׁנָה הַזֶּה, אֲלָקִיכְם לְשִׁנְיָה הַמְלָכִים הַאֲלָה כִּן יִעַשְׂה וְגַוּי". ויתכן לומר שמאחר שנוצר על משה רבינו שלא יעבור את הירדן וידע שהוא עומד סמוך לפטרתו, נתעלה ונתקדש עד שנעשה אליו הוא כבר מנותק מהעולם הזה, עוד ייל' שמה שאמր משה על פי ה' אל בני דורו נצווה לכתוב לדורות הבאים עד לדור אחרון, וזה מבואר במה שנאמר בתקילת דברי משה רבינו במשנה תורה (דברים א'ה) "הוּאיל משה באר את התורה הזאת", וברש'י' הביא דברי המדרש תנחומה באר את התורה בשבעים לשון פירשה להם, ע'כ, ובבודאי שלא היה דור המדרש צרייך לפירוש בשבעים לשון, אלא שרצה משה לבאר את התורה באר היבט לכל הזורות הבאים של כלל ישראל בכל מקום שהם ובכל מקומות מושבותיהם וכמו שמצוינו שדיבר משה (נצחים כת'ד) "את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלקינו ואת אשר איננו פה עמנו היום", ובيار את התורה באופן שמדובר הזרות הבאים באחרית הימים שייהיו נפוצים בדי' כנופות הארץ ויזכרו בשבעים לשון של האומות שנמצאים שם, שגם אלה יכולים להבין את דברי התורה הזאת, והוא ביד כל אחד ואחד מישראל - באיזה מצב שהוא - להבין ולהשכיל לשם לימוד התורה כל שבעים לשון, ואולי לא העתיק וללמוד את כל דברי התורה. (ואולי לא שפירשה כל כך היבט עד שבעל דור יהיה יכולים להעתיק בקהל לאיזה לשון שירצו).

א. 'אִיכָה יָשַׁבָה' שלשה נתגאו בלשון 'אִיכָה' משה ישעיה וירמיה משה אמר (דברים א, יב) 'אִיכָה אָשָׁא לְבָדֵי וגו' ישעיה אמר (ישעה א, כא) 'אִיכָה הִתְחַזֵּק לֹזֶן' ירמיה אמר 'אִיכָה יָשַׁבָה בָּדֵד' אמר רבי לוי משל למטרוניה שהיו לה שלשה שושבינין אחד ראה אותה בשלוותה ואחד ראה אותה בפחוותה ואחד ראה אותה בנוולה כך משה ראה את ישראל בכבודם ושלותם ואמר 'אִיכָה אָשָׁא לְבָדֵי טְרַחְכָם' ישעיה ראה אותם בפחוותם ואמר 'אִיכָה הִתְחַזֵּק לֹזֶן' ירמיה ראה אותם בנוולם ואמר 'אִיכָה יָשַׁבָה'.

(4)

איכָה אָשָׁא לְבָדֵי [א יב]. משה ראה את ישראל בכבודם ושלותם ואמר איכה וכי,

ישעיה ראה אותם בפחוותם וכי ירמיה ראה אותם בנויויהם ואמר איכה [aic'r א א]. נראה שם משה בשלותם התאונו בוה על החורבן, דהא החורבן היה כבר דבר מוכחה מצד החטאיהם וכדאמרו קימחא טחינה טחינה [סנהדרין צו ב], והחטאיהם שראה ישעיה בפחוותם היה זה מצד המדות הרעות שהכיר בהם משה, שכן אמר הש"ת וكم העם הזה וננה [להלן לא טו], אחרי מיתת יהושע והזקנים, שرك בראותם גdots עולם אלו הבינו לעשות הטוב בעניין ה' אף שהיה זה נגד המדות והתאות, לכן אמר משה איכה אשה לבדי אף בשלותם שעשו הטוב ברוב הימים, כי מצד מדות הרעות שיש בהם שבשליל וזה חטא, הרבה פעמים וגיטו את הש"ת, לכן הוקשה לו לשאת לבדו כבפ' בהעלותך [יא ד], שכבר עתה יש להתאונן שיבוא מוה שיחטאו ויבוא מוה החורבן, לכן יראו להטיב המדות ולא יבואו לידי כך, וישעיה ראה איך שכבר חטאו החטאיהם הגודלים, שיש לחושש ממשום זה לדבר החמור שיתהית החורבן, ואולי ישובו ולא יהיה החורבן, ירמיה ראה ואמר איכה אחר שכבר אין להועל, אך אולי בגנות ישובו ייחורו.

*

עוד נראה בברור מאמר חז"ל זה, דהכונה דלשון איכה הוא תמהה איך אפשר להיות זה, שבימי משה הייתה התמהה על זה שהאדם היה אפשר לו להתגמל כל כך שבצעצם היה יכול לשאת לבדו, וכן על מעלה כל אחד מהגדולים היה אפשר לחתמה תמהה זו, ואוח"כ חטא כל כך שהיה תמהה על זה שקריה נאמנה כזו שתיה לה ללמידה מעשה אבותיהם שאף על חטא קטן הייתה תמהה וכי' שעשו חטאיהם גודלים, ואוח"כ הייתה תמהה על החורבן כי אף שחטאו הרי נגד כל האומות היו יותר טובים וחשוביים. ואנחנו צריכים לשוב עד שייחזין מה่มינים עליין עוד הפעם איכה אשה לבדי.